

۲۰۴۱۲۷۱

اسلامی

تطبیق کارآمدی سازوکارهای تقنینی پشتیبانی از جرائم
اقتصادی در حقوق ایران و اسناد بین‌المللی

مؤلف :

حسین ناموران هلان

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

سجش انتشارات

سرشناسه	: ناموران هلان، حسین، ۱۳۴۷-
عنوان و نام پدیدآور	: تطبیق کارآمدی ساز و کارهای تقنینی پیشگیری از جرایم اقتصادی در حقوق ایران و اسناد بین الملل / مولف حسین ناموران هلان.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات سنجش و دانش: گروه آموزشی مدرس، ۱۳۹۸.
مشخصات فیزی	: ۱۵۹ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۰۵-۰۷۳۰-۷
وضعیت فهرست نویسی	:
موضوع	: جرایم اقتصادی
موضوع	: Economic offences
موضوع	: جرایم اقتصادی -- ایران -- پیشگیری
موضوع	: Economic offences -- Prevention -- Iran*
موضوع	: جرایم اقتصادی -- پیشگیری
موضوع	: Economic offences -- Prevention*
رده بندی کنگره	: ۴۲۸۶KMh
رده بندی دیویی	: ۵۵۰۲۶۸/۳۴۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۶۸۸۳۶۵

عنوان: تطبیق کارآمدی ساز و کارهای تقنینی پیشگیری از جرایم اقتصادی در حقوق ایران و اسناد بین الملل

مولف: حسین ناموران هلان

ناشر: انتشارات سنجش و دانش

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸

صفحه آرای: مهدیه مخبری

طراح جلد: مهتاب دوستی

ناظر: نسرين خانی

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

«کلیه حقوق برای مؤلف محفوظ است»

بهاء: ۲۵۰۰۰ ریال

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱
فصل اول:	۶
کلیات و مفاهیم	۶
مبحث اول: تبیین مفهوم جرایم اقتصادی	۷
گفتار اول: معیار تریف جرم اقتصادی	۸
بند اول: وجود انگیزه‌ی اقتصادی	۸
بند دوم: وجود تشکیلات و فعالیت اقتصادی	۹
بند سوم: تجاری بودن جرم اقتصادی	۱۰
بند چهارم: احراز منفعت و ارزش مورد حمایت	۱۲
گفتار دوم: پیشینه‌ی جرایم اقتصادی	۱۸
بند اول: تا پیش از قرن نوزدهم	۱۹
بند دوم: بعد از قرن نوزدهم	۱۹
مبحث دوم: تفاوت جرم اقتصادی با دیگر جرایم	۲۱
گفتار اول: تفاوت جرم اقتصادی با جرایم علیه اموال	۲۱
گفتار دوم: تفاوت‌های جرم اقتصادی با سایر جرایم سنتی	۲۲
گفتار سوم: تفاوت میان جرم اقتصادی و فساد	۲۶
مبحث سوم: پیشگیری از جرم	۲۹
گفتار اول: پیشگیری کیفری	۳۰
گفتار دوم: پیشگیری غیرکیفری	۳۱
بند اول: پیشگیری اجتماعی	۳۱

۳۲	بند دوم: پیشگیری وضعی
۳۳	فصل دوم:
۳۳	پیشگیری غیر کیفری از جرایم اقتصادی
۳۶	مبحث اول: پیشگیری اجتماعی
۳۷	گفتار اول: آموزش و ارتقاء سطح آگاهی عمومی
۴۲	گفتار دوم: ارتقاء مشارکت جامعه مدنی
۴۶	گفتار سوم: تجهیز رسانه ای
۵۲	گفتار چهارم: تدبیر کدهای رفتاری
۵۹	گفتار پنجم: دسترسی مردم به اطلاعات
۶۷	مبحث دوم: پیشگیری وضعی
۷۰	گفتار اول: شفاف سازی
۷۲	بند اول: رفع تعارض منافع
۷۴	بند دوم: گزارش دهی
۷۹	بند سوم: اعلام دارایی ها
۸۴	گفتار دوم: نظارت و کنترل
۸۵	بند اول: کنترل فردی
۹۱	بند دوم: نظارت دولتی
۱۰۰	بند سوم: نظارت بین المللی
۱۰۲	گفتار سوم: اصلاح
۱۰۳	بند اول: خصوصی سازی و آزاد سازی
۱۱۰	بند دوم: اصلاح ساختار اداری
۱۱۷	بند سوم: اصلاح مالی

۱۲۴.....	مبحث اول: پیشگیری کیفری از طریق اعمال تدابیر ماهوی
۱۲۴.....	گفتار اول: جرم انگاری
۱۲۶.....	بند اول: جرم انگاری ابتدایی
۱۲۸.....	بند دوم: جرم انگاری تکمیلی
۱۳۲.....	بند سوم: جرم انگاری مرتبط
۱۳۴.....	گفتار دوم: قاعده گذاری افتراقی
۱۳۵.....	بند اول: مفروضات و عناصر معنوی
۱۳۷.....	بند دوم: پذیرش مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی
۱۴۱.....	گفتار سوم: کیفرگذاری
۱۴۶.....	بند اول: تنوع کیفر
۱۵۳.....	فرجام سخن
۱۵۶.....	فهرست منابع

جرایم اقتصادی به طیفی گسترده از رفتارهای غیرقانونی برضد نظام اقتصادی گفته میشود، که عموماً مصادیق آن بسته به نوع نظام اقتصادی و حتی گونه ای حاکمیتی، متفاوت است. هر چند در بادی امر، جهانی شدن با اقتصاد شروع شده و تکامل مییابد ولی در نقطه مقابل آن جرایم اقتصادی به شدت وابسته به حقوق بومی و سیاست جنایی کشورهاست و به دلیل همین نسبیتهی که بر مفهوم و مصادیق جرایم اقتصادی حاکم است، در سیاست جنایی سازمان ملل متحد، پس از آنکه بر جرایم اقتصادی تأکید شود، بر اثر و پیامد آن، یعنی فساد اقتصادی دست گذاشته میشود.

پیشگیری از جرایم اقتصادی نیز، پیش از هر چیز تابع درک موقعیت قانونی این جرایم در یک نظام سیاست جنایی از یک سو و امکان تحقق تدابیر پیشگیرانه نسبت به آنها از سوی دیگر است. در راستای پیشگیری از ارتکاب جرایم اقتصادی، حذف کامل رفتارهای مجرمانه غیر ممکن است، اما «هدف مقبول در این راستا میتواند کاهش نرخ جرم باشد که در مورد جرایم مذکور، این نرخ یا آستانه، مربوط به ثبات نرخ جرم است. بنابراین حفظ ثبات و دوام سیستم اعمال تدابیری را ایجاد میکند. بزهکاری اقتصادی ماحصل انگیزه هایی است که از تعامل بین «تمایل فردی» و «وضعیت» منتج میشود. بنابراین تدابیر پیشگیری از جرم که متوجه اثرگذاری بر یکی از دو شق تمایل فردی به ارتکاب جرم و وقوع وضعیتهای جرم زا است را در مورد این دسته جرایم نیز میتوان اعمال کرد و چه بسا برهم زدن تمایل فرد به ارتکاب جرم و به تبع آن وضعیت جرم، که از آن به پیشگیری وضعی یاد میکنیم، مهمترین راهکار پیشگیری از جرایم اقتصادی باشد.

پیشگیری وضعی یا موقعیت مدار از جرایم اقتصادی، با تأثیرگذاری بر وضعیتهای جرم زا، از طریق اتخاذ تدابیر مناسب، مجرمین بالقوه را متقاعد میکند که «هزینه» ارتکاب جرم بیش از حد توان آنها است. مشکل بودن کشف جرایم اقتصادی از یک سو و عدم دسترسی کافی به

منابع برای کشف و تعقیب آنها و همراه بود ارتکاب این جرایم با هزینه های هنگفت برای جامعه از سوی دیگر، از دلایل مهم افزایش تلاشهای پیشگیرانه میباشد. برای توجیه توسل به این تدابیر لازم به ذکر است که «اخلاق معنوی و اجتماعی که در محدوده پیشگیری اجتماعی مورد توجه قرار میگیرد، با همه اهمیتی که دارد، برای پیشگیری از همه جرایم کافی نیست. اگر صرفاً به کارایی آن در مقابله با جرم اعتقاد داشته باشیم، لذا کسانی که اخلاقمند هستند، نباید مرتکب جرم شوند، در حالی که همواره چنین نیست. مدیر یک شرکت که گزاره های اخلاقی را نیز رعایت میکند، مرتکب جرم مرتبط با شغل و تخصص خود میشود؛ مثلاً اسرار و اطلاعات نهان بورس را به طور غیر مجاز و با اعمال نفوذ بدست آورده و بدین ترتیب یک شبه مبالغ هنگفتی را بدست آورد و موجب خسارت به اشخاصی که در معاملات بورس و اوراق بهادار فعالند، میشود و به انصاف آشور و اعتبار دولت خدشه وارد می سازد. بنابر این به دنبال عدم تکافوی تدابیر پیشگیرانه اجتماعی، توسل به تدابیر پیشگیرانه وضعی از طریق کاهش آماج جرم و وضعیت پیش جنایی افراد ضروری و اجتناب ناپذیر مینماید. از سوی دیگر «هر چه پیشگیری اجتماعی در ایفای نقش آموزشی، تربیتی خود در زندگی اجتماعی فرد کوتاهی کند، پیشگیری وضعی باید در جهت جلوگیری از تکرار از اندیشه به عمل مجرمانه، فعالتر و گسترده تر شود. جدا از این، در مورد مجرمین اقتصادی، با توجه به قدرت سازگاری با جامعه، اعتماد به نفس بالا و عدم تأثیر پیشگیری اجتماعی جهت جلوگیری از جرم، پیشگیری وضعی در اولویت قرار میگیرد. این رویکرد ما را به تمرکز بر موقعیتهای خاصی که در آن فرصتهای جرم فراهم است، رهنمون میشود.

در سیاست جنایی ایران و سازمان ملل متحد، تدابیری پیش بینی گردیده که هم واجد وصف کیفری و هم غیرکیفری اند که در این نوشتار به بررسی برجسته ترین راهکارهای پیشگیری در هر دو سیاست جنایی پرداخته میشود.